

Ubezpieczenie członków zarządu spółek kapitałowych od odpowiedzialności cywilnej - streszczenie

Istotą spółek kapitałowych (spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej) jest to, że wszelka odpowiedzialność związana z prowadzeniem przez spółkę działalności gospodarczej powinna być ograniczona wyłącznie do majątku spółki; tworzące ją osoby powinny być natomiast z takiej odpowiedzialności zwolnione. Wzrastająca liczba regulacji nakładających szereg obowiązków na organy spółek kapitałowych, w szczególności na zarząd, powoduje zaostrzenie ich odpowiedzialności, a jednocześnie zwiększa ryzyko ponoszenia przez spółkę konsekwencji ich nietrafnych decyzji.

Odpowiedzią na potrzeby rynku w tym zakresie jest ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej członków organów spółek kapitałowych (*Directors and Officers Liability Insurance*). Z prawnego punktu widzenia jest ono jednak konstrukcją niezwykle skomplikowaną. Umowa ubezpieczenia jest bowiem najczęściej zawierana między ubezpieczycielem (zakładem ubezpieczeń) i spółką, reprezentowaną przez członków zarządu, na rzecz (na rachunek?) określonych w umowie członków organów spółki, przy czym zazwyczaj są to również członkowie jej zarządu. Ochrona świadczona przez ubezpieczyciela dotyczy natomiast tylko szkód wyrządzonych w trakcie i w związku z pełnieniem funkcji organu spółki kapitałowej.

Jak wynika z wstępnej analizy, w przypadku ubezpieczenia D&O zaobserwować można zjawisko przenikania się ochrony interesu spółki oraz piastunów jej organów, w szczególności członków zarządu. Dotyczy to przede wszystkim sytuacji, w których to członek zarządu, wykonując czynności z zakresu reprezentacji spółki, wyrządza jej szkodę.

Rodzi się zatem wątpliwość, czy umowa ubezpieczenia D&O jest zawierana przez spółkę na rachunek członków jej zarządu, czy też może na jej własny rachunek. Z tak postawionym pytaniem wiąże się także wątpliwość co do tego czyj interes – członków zarządu, spółki, czy być może ich obu – podlega ochronie ubezpieczeniowej. Dla wyjaśnienia wskazanego zagadnienia konieczne jest odwołanie do przyjętej w polskim prawie teorii interesu ubezpieczeniowego.

Zasadnicza kontrowersja dotyczy także dopuszczalności uznawania spółki za osobę poszkodowaną w rozumieniu art. 822 § 1 Kodeksu cywilnego. Z literalnego brzmienia przywołanego przepisu wynika, że poszkodowany nie może być jednocześnie stroną umowy ubezpieczenia, z której wynika obowiązek ubezpieczyciela do spełnienia świadczenia na jego rzecz. Warto jednak zaznaczyć, że pomimo analogicznie brzmiącej regulacji, pogląd o dopuszczalności traktowania spółki jako poszkodowanej osoby trzeciej jest prezentowany w doktrynie niemieckiej.

Ścisłe powiązanie spółki i członka zarządu wiąże się także z większym ryzykiem niejawnej współpracy sprawcy szkody, którym w tym wypadku jest członek zarządu, oraz poszkodowanej spółki. Dodatkowo sprzyja temu fakt, że spółka, działając przez członków swojego zarządu, współuczestniczy w kształtowaniu treści umowy ubezpieczenia.

Dla pełnego zrozumienia istoty ubezpieczenia D&O, a zatem także wyjaśnienia opisanych wyżej wątpliwości, istotne będzie skorzystanie z różnorodnych metod badawczych. Pierwszorzędne znaczenie przypisać należy metodzie prawno-porównawczej. Badana instytucja wywodzi się z Wielkiej Brytanii, natomiast najpowszechniejsze zastosowanie znalazła w Stanach Zjednoczonych. Co więcej, wyniki wstępnych badań wskazują, że instytucja ta została z powodzeniem przejęta przez systemy kontynentalne, w szczególności prawo niemieckie, a w pewnym zakresie także francuskie.

Obok metody porównawczej wykorzystana zostanie także metoda studiów przypadków (*case law studies*), która opiera się na analizie regulacji i instytucji prawnych przez pryzmat ich praktycznego zastosowania przez sądy. Ma ona szczególne znaczenie w badaniach nad systemami prawnymi tradycji angloamerykańskiej, w których orzecznictwo sądowe stanowi źródło prawa powszechnie obowiązującego. Ostatnią z zastosowanych będzie metoda dogmatyczna, która umożliwi dokonanie analizy obowiązujących polskich regulacji oraz wyciągnięcie wniosków z dokonanych porównań.

Wyniki przeprowadzonych badań, szczególnie w zakresie dotyczącym adaptacji konstrukcji amerykańskiej do prawa niemieckiego, posłużą opracowaniu modelu ubezpieczenia członków zarządu spółek kapitałowych od odpowiedzialności cywilnej odpowiadającego polskim regulacjom prawnym. Model ten ma w założeniu ukazywać optymalny kształt badanej instytucji w celu zwiększenia atrakcyjności jej zastosowania w obrocie gospodarczym.

Zagadnienia dotyczące ubezpieczenia D&O nie zostały jak dotąd kompleksowo opracowane przez polską doktrynę. Z naukowego punktu widzenia prowadzone badania będą miały charakter oryginalny i innowacyjny. Posłużą one precyzyjnemu wyjaśnieniu mechanizmu działania badanej instytucji prawnej, co umożliwi jej upowszechnienie w obrocie gospodarczym w Polsce, a przez to przyczyni się do zapewnienia lepszej ochrony interesów spółek prawa handlowego oraz ich kontrahentów.